

N:o 28.

Ank. till Riksd. kansli den 6 maj 1895, kl. 3 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om meddelande af nya bestämmelser angående utöfvande af läkareverksamhet och handel med läkemedel.

Uti en inom Första Kammaren väckt motion (n:o 40) har herr von Stapelmohr hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till nya bestämmelser angående utöfvandet af läkareverksamhet och handel med läkemedel. Såsom stöd för denna sin hemställan har motionären framhållit, att flera af de nu gällande bestämmelserna angående detta ämne äro allt för föråldrade och otidsenliga för att kunna efterleivas eller följas. Han erinrar om, att de privilegier och resolutioner, genom hvilka läkareverksamheten och apoteksväsendet först blifvit ordnade och begränsade, datera sig från en tidrymd så långt tillbaka som slutet af 1600-talet, och att dessa privilegier och resolutioner, hvilka till väsentlig del ännu qvarstå, icke vidare kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sitt ändamål att bereda allmänheten skydd och bättnad. Sålunda stadga Kongl. Maj:ts medicinalordningar af den 30 oktober 1688 eller »de privilegier, som Kongl. Maj:t förunnat collegium medicum», straffbestämmelser för obehörigt utöfvande af läkareverksamhet och olaglig handel med läkemedel, men

bötesbeloppet, 50 daler silfvermynt, eller enligt faststald evalveringsgrund 12 kronor 50 öre i gällande myntslag, hvilket i äldre tider väl var nog för att upprätthålla aktning för lagen, är till följd af penningvärdets sjunkande icke vidare tillräckligt för att gifva tillbörlig kraft åt lagbuden. Kongl. Maj:ts resolution af den 1 augusti 1698 »angående mål beträffande collegium medicum, apotekaresocieteten och barberarembetet» bestämmer i sin femte punkt, hvilka varor endast apotekare få försälja, och fastställer såsom sådana varor »venena, abortiva, opiata, anodyna, confortantia, — — theriaca, mithridatium» m. fl., men en del af dessa uppräknade latinska benämningar å läkemedel, som endast apotekare ega försälja, lära icke mera förekomma inom apoteksrörelsen, och med en annan del af beteckningarna afses numera helt andra varor, hvarigenom tvekan om lagbudets rätta mening lätteligen kan uppstå och en osäkerhet vid lagtillämpningen göra sig gällande.

»Den oklarhet» — fortsätter motionären — »som hvilat öfver ifrågavarande bestämmelser, lägger äfven svårigheter i vägen för de myndigheter, hvilka fått sig anförtrodt att vaka öfver bestämmelsernas efterlefnad. Att så är, framgår otvetydigt af de skiljaktiga slut, hvar till domstolarne kommit uti mål angående brott mot lagstadgandena, och af den varsamhet, åklagaremyndigheten iakttagit vid åtalande af förseelser mot desamma. Förhållandena äro dock för närvarande icke sådana, att ett kraftigt ingripande emot oegentligheter just af sådan art, som man med berörda stadganden velat förebygga, kan anses olämpligt eller af behovet icke påkalladt.

»Följderna af att lagstiftningen uti anmärkta hänseenden icke fått hålla jemna steg med utvecklingen af den verksamhet, den afser att hägna och ordna, hafva trädt i dagen på ett ganska beklagligt sätt. Under de senare årtiondena hafva nemligen allt mer och mer tilltagit försäljning af ämnen, såsom salvor, pulver, tinkturer och andra kemisk-tekniska preparat, om hvars beståndsdelar och beredning allmänheten vanligen lemnas i okunnighet, men som i tidningar, anslag och cirkulär högeligen lofprisas för deras helsostärkande eller sjukdomar botande egenskaper; och tillverkarne eller försäljarne deraf, hvilka oftast äro personer utan insigt eller erfarenhet uti läkemedels sammansättning och tilläggning eller uti sjukdomars orsaker, verkningar och behandling, täfla i braskande och öfverdrifna meddelanden om medlens förträfflighet eller ofelbarhet att bota sjukdomar och lidanden af den mest olikartade beskaffenhet, för att såmedelst egga en godtrogen och kritiklös allmänhets köplust. Prisen, som betingas för varorna, äro äfven högt uppdrifna och i de flesta fall mångfaldiga gånger öfverstigande varornas

verkliga handelsvärden. En del af dessa varor, som skickas ut i marknaden, kan ju möjligen vara till någon medicinsk nytta, men den öfvervägande delen af dem torde vara i det närmaste värdelös för de uppgifna ändamålen och till och med kunna medföra skadliga verkningar. Denna affärsverksamhet torde emellertid kunna stämplas såsom ett hänsynslöst ockrande på okunnigheten och godtrogenheten. Härmed vill jag dock ej hafva sagt, att alla dessa varor äro hänförliga till sådana, som endast af apotekare få till salu hållas, eller att hvarje försäljning deraf bör som olofflig betraktas.

»På åtskilliga orter blomstrar ännu qvacksalfveriet eller obehöriga personers utöfvande af läkareverksamhet; och förtroendet från allmänhetens sida till qvacksalfvarne, äfven till sådana, som synas sakna hvarje förutsättning för ett rätt bedömande af sjukdomar, är ofta så stort, att många af dem hafva en omfattande och inbringande praktik. Om än det icke bör förnekas, att i många fall, då läkare icke är till hands, en dertill icke legitimerad persons behandling af yttre åkommor af mindre allvarlig art eller af skador genom olyckshändelser kan vara på sin plats och verka godt, torde det dock vara önskligt, att en fortsatt behandling af mera svårartade yttre skador och af inre sjukdomar öfverlemnas åt läkaren, hvilken genom studier och erfarenhet vunnit skicklighet dertill. Qvacksalfveriet har äfven den faran med sig, att genom qvacksalfvarnes förespeglingar om det ondas botande den sjuke förledes att ej vända sig till läkaren, förrän sjukdomen tagit den utbredning, att läkandet högeligen försvåras eller kanske omöjliggjorts. Att detta ej sällan inträffar, kan säkerligen vitsordas af många läkare.

»Det straff för obehörigt utöfvande af läkareverksamhet och olaglig försäljning af läkemedel, som gällande författningar stadga, eller böter af 12 kronor 50 öre, är uppenbarligen icke tillräckligt för att stäfja eller begränsa de anmärkta missförhållandena och skydda allmänheten från att göras till föremål för en af vinningslystnad alstrad spekulation, som ofta inbringar betydande vinst. Det ringa straffet står icke heller i öfverensstämmelse med de straffbestämmelser, som införts i åtskilliga senare utkomna författningar inom medicinalväsendet. Så t. ex. kan en person genom att å en annan utdraga en tand, utan att vara dertill legitimerad, ådraga sig böter af ända till 500 kronor, då deremot en qvacksalfvare, som origtigt behandlar en sjuk person med påföljd att denne deraf tager obotlig skada, första gången undslipper med ett bötesbelopp af 12 kronor 50 öre. Att detta är en ojemnhet i lagstiftningen, som bör undanrödjas, är i ögonen fallande.»

Första Kammarens andra tillfälliga utskott har med anledning af denna motion afgifvit följande utlåtande.

»Genomläser man de af motionären citerade äldre medicinalförfordningar och privilegieförfattningar, hvilka tillkommit under en tid, då det hörde till ordningen att genom monopol, privilegier och skråordningar skydda de särskilda yrkena, så får man det intrycket, att de icke minst utfärdats i syfte att trygga både läkarne mot ingrepp i deras praktik af ostuderade personer och särskildt kringresande utländska charlataner och apotekarne i deras medikamentshandel mot konkurrensen från köpmännens sida. Att de gamla författningarna, från denna synpunkt sedda, äro föråldrade och otidsenliga, måste erkännas, äfven om man väl kan ifrågasätta lämpligheten af att vår tids lagstiftning skulle söka att i 1600-talets anda häfda läkarnes och apotekarnes personliga privilegier. Men vida mera värdt att beakta är, att staten, i hvars intresse det ligger, att den bästa möjliga läkarevård står den enskilde till buds, genom tidsenliga lagar sättes i tillfälle att skydda särskildt den mindre upplysta delen af allmänheten mot faran att falla offer för den betänkliga läkarebehandling, som bjudes den af icke studerade utöfvare af läkareverksamheten, äfvensom att staten i samband dermed noggrannare, än som nu kan ske, låter kontrollera den medikamentshandel, som öppet bedrifves af försäljare och tillverkare af medikament, hvilka sjelfva kunna sakna all insigt i läkemedels rigtiga sammansättning och tillagning.

Man kan visserligen ej förbjuda den enskilde att vid ett sjukdomsfall vända sig till en obehörig utöfvare af läkareyrket, för hvilken han hyser förtroende, och sådana fall kunna äfven gifvas, då ett ingripande i läkarens verksamhet till och med anbefalles af menniskokärlekens bud, hvarjemte erfarenheten ej sällan visar, att en icke legitimerad person kan, såsom äfven motionären framhållit, stundom på ett tillfredsställande sätt behandla åkommor af mindre allvarlig art och skador, vållade af olyckshändelser; men hvad lagstiftarne kunna och böra göra, det är att skärpa straffbestämmelserna för de obehöriga personer, som bevisligen vållat den enskilde skada genom sin läkarebehandling. Staten kan ej lemna den enskilde några föreskrifter vid hans inköp i allmänhet, och då så är, kan den ej heller tvinga honom att vid sina inköp af läkemedel uteslutande begränsa sig till apoteken, allra helst som åtskilliga artiklar, som kunna brukas som medikament, med allt skäl kunna anses såsom vanliga handelsvaror och i denna sin egenskap äfven allestädes finnas tillgängliga för köparen; men ögonskenligt är dock, att det måste ligga i det allmännas intresse, att en

gräns sättes för försäljningen af s. k. »arcana» eller andra läkemedel, hvilka offentligt annonseras såsom osvikliga mot vissa sjukdomar, men hvilka, okontrollerade såsom de äro, lätteligen kunna verka skadligt för dens helsa och lif, som af de braskande annonserna lockas att använda dem. Hur öppet försäljningen af dylika s. k. läkemedel bedrifves, framgår af en samling annonser, utplockade ur de allmänna tidningarna, hvilken utskottet fått sig delgifven och hvilken är aftryckt i en detta betänkande vidfogad bilaga. Att spridandet af läkemedel, om hvilkas beskaffenhet den köpande allmänheten icke kan ega kännedom, ej bör försiggå utan kontroll, förefaller så mycket naturligare, som staten sjelf genom noggranna inspektioner och visitationer af de legitimerade apoteken, hvilka dock skötas af examinerade fackmän, söker skaffa sig en garanti för att de läkemedel, som genom dem tillhandahållas allmänheten, äro riktigt tillagade.

Att disproportionen mellan de under 1600-talet fastställda bötesbeloppen för öfverträdelser af föreskrifterna om utöfvandet af läkareverksamhet och om handel med läkemedel, hvilka ännu gälla, och de bötesbelopp för liknande öfverträdelser, som tillkommit i senare tider, är orimlig, det framgår tydligt af hvad motionären i sista delen af sin motivering anført, och synes det därför, som om denna disproportion snarast möjligt borde undanröjas.

Då utskottet sålunda i likhet med motionären anser, att de gamla bestämmelserna om utöfvandet af läkareverksamhet och om handel med läkemedel äro både föråldrade och overksamma, får utskottet hemställa, att Första Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till nya bestämmelser angående utöfvande af läkareverksamhet och handel med läkemedel.»

Vid föredragning af detta utskottets utlåtande i Första Kammaren biföll kammaren detsamma, hvarefter beslutet härom jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen genom utdrag af protokollet delgifvits Andra Kammaren, som den 24 april hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Att läkareverksamhet utöfvats af andra än läkare har förekommit sedan äldsta tider; det har aldrig kunnat förhindras och torde ej heller i framtiden kunna förebyggas. Det har sin grund dels deri att naturligtvis kunskaper i läkekonsten kunna förvärfvas äfven på annat sätt

än det för utbildningen af de legitimerade läkarne brukliga, dels ock deri, att allmänhetens omdöme om en sjukdomsbehandlings verkliga värde ofta ej är grundadt på giltiga skäl, och att således en mindre sakkunnig behandling kan ingifva allmänheten större förtroende än den sakkunniga. En förändring till det bättre i det senare hänseendet inträder småningom af sig sjelft såsom en följd af allmänhetens ökade bildning, och både det s. k. qvacksalfveriet och den rent vidskepliga behandlingen af sjukdomar hafva därför sedan forna tider högst väsentligt förminskats i alla länder och äfven i vårt eget, hvarför alla de, som ifra mot den af obehörige utöfvade sjukbehandlingen, framför allt böra låta sig angeläget vara att se till, att den naturvetenskapliga bildningen och omdömesförmågan hos vårt folk måtte genom förbättrad undervisning förkofras. En del af denna utöfning af läkareyrket genom personer, som ej äro läkare, är dessutom nyttig och af behofvet påkallad, såsom bäst framgår deraf att läkarne sjelfva lagt sig vinn om att genom s. k. samaritkurser sprida kunskaper bland allmänheten angående den första sjukbehandlingen vid olycksfall. Härtill kommer att särskildt i vårt land den ringa tillgången på läkare, i synnerhet i de glesare befolkade delarne af landet, är gynsam för uppkomsten af läkareverksamhet, utöfvad af obehöriga; man kan ej förtänka en allmänhet, som bor många mil från närmaste läkare att den vänder sig till personer, som finnas i närheten men ej äro legitimerade läkare och som ingifva densamma förtroende, för att erhålla hjälp i sina lidanden, hellre än att ingen hjälp erhålla. I detta missförhållande inträder förändring till det bättre i den mån landet erhåller tillbörligt antal läkare, men detta torde dröja, ty det försvåras genom den orimligt långa tid som i vårt land antages vara behöflig för en god läkareutbildning — en tid som är dubbelt längre hos oss än i de stora kulturländerna —, hvarigenom dessutom det förhållandet tillkommer att den legitimerade läkarebehandlingen oskäligen fördyras, hvilket åter är gynsamt för uppkomsten af sjukbehandlings utöfning af obehöriga. Utskottet har sig också bekant, att i trakter af landet, der förr qvacksalfveriet blomstrat, det nu så godt som försvunnit endast till följd deraf att trakten erhållit större antal läkare och lättare tillgång till sjukdomsbehandling å goda sjukhus. Utskottet vill med det nu sagda hafva framhållit, *dels* att det anser det s. k. qvacksalfveriet bäst motverkas genom ökad tillgång till god och tillfredsställande läkarebehandling äfvensom genom befolkningens ökade upplysning, *dels* ock att utskottet anser, att icke hvilken som helst behandling af sjuke genom obehörig bör af lagen hindras. Att deremot en sådan obehörig sjukbehandling, hvilken leder

till de sjukas skada, bör så vidt möjligt hindras, synes sjelfklart, hvar för utskottet sluter sig till det af Första Kammarens andra tillfälliga utskott gjorda uttalandet i detta hänseendet, nemligen att »hvad lagstiftarne kunna och böra göra, det är att skärpa straffbestämmelserna för de obehöriga personer, som bevisligen vållat den enskilde skada genom sin läkarebehandling.»

Hvad åter köpenskapen med varor, hvilka utgifvas för och försäljas som läkemedel af andra personer än apotekare, beträffar, så synes det utskottet vara tydligt att man hvarken kan förbjuda allmänheten att köpa sådana varor och ej heller kan förbjuda sådana varors utbudande, så mycket mindre som största delen af dessa varor utgöras af ämnen, som äfven annars i handeln äro tillgängliga, och de dessutom mycket ofta utbudas till salu fullkomligt bona fide d. v. s. så, att försäljaren är fullt öfvertygad om sin varas förträfflighet i det angifna hänseendet. Utskottet vill härmed ej hafva förnekat att största delen af denna handel likväl innebär ett ocker på allmänhetens godtrogenhet, men utskottet anser på nyss angifna grunder, att handeln med dessa varor, äfven då de försäljas som läkemedel, ej kan förbudas, och anser utskottet för öfrigt att äfven härvidlag det bästa medlet att åvägabringa förbättrade förhållanden består i allmänhetens ökade upplysning och omdömesförmåga. Den af Första Kammarens andra tillfälliga utskott förordade kontrollens användbarhet är utskottet ej i tillfälle att yttra sig om, enär utskottet anser sig sakna den sakkunskap som vore behöflig för att bedöma, dels i hvad mån en sådan kontroll vore utan allt för stora uppoffringar från det allmännas sida utförbar, dels huruvida densamma kunde hafva utsigter att medföra de önskade verkningarne; dock vill utskottet förorda en sådan kontrolls införande åtminstone i det syftet att få utrönt, hvilka af de som läkemedel utbudna varorna af denna art tilläfventyrs måste genom sin halt af giftiga ämnen anses för helsan vådliga.

Visserligen har äfven Första Kammarens tillfälliga utskott framhål- lit flera af de synpunkter, som här ofvan gjorts gällande, men längre fram yttrar nämnda utskott: »Att disproportionen mellan de under 1600-talet fastställda bötesbeloppen för öfverträdelser af föreskrifterna om utöfvandet af läkareverksamhet och om handel med läkemedel, hvilka ännu gälla, och de bötesbelopp för liknande öfverträdelser, som tillkommit i senare tider, är orimlig, det framgår tydligt af hvad motionären i sista delen af sin motivering anført, och synes det därför, som om denna disproportion snarast möjligt borde undanrödjas»; och detta skulle möjligen kunna uppfattas så, som om de nu gällande bötesbeloppen för

öfverträdelse af föreskrifterna om utöfvande af läkareverksamhet och om handel med läkemedel *i allmänhet* borde höjas, något som på anförda skäl icke synes Andra Kammarens andra tillfälliga utskott vara lämpligt. Skall en skrifvelse i ämnet aflåtas, bör den klart angifva omfånget af de önskade förändringarna, men denna fordran synes icke uppfyllas om, med bibehållande af det anförda stycket i Första Kammarens tillfälliga utskotts motivering, Riksdagen gifver sin hemställan till Kongl. Maj:t en så obestämd form som Första Kammaren i enlighet med motionärens förslag beslutit att den skall erhålla. Andra Kammarens tillfälliga utskott skulle därför endast på det vilkor kunna tillstyrka en sådan hemställan, att deri intoges uttryckliga begränsningar i enlighet med den ofvan af utskottet uttalade uppfattningen af frågan. Äfven om Första Kammaren skulle vara villig vidtaga en ändring i denna riktning, torde emellertid till följd af den långt framskridna tiden för Riksdagens arbete kamrarnas beslut svårligen nu hinna bringas till samstämmighet, hvarför utskottet ej anser sig böra tillstyrka Kamraren att under nuvarande förhållanden besluta någon skrifvelse i ämnet.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet hemställa, att Andra Kammaren ej måtte biträda Första Kammarens beslut.

Stockholm den 6 maj 1895.

På utskottets vägnar:

S. J. Boëthius.